

*Examination vid
universitet och
högskolor*

– ur studentens synvinkel

Niklas Olsson
SFS

Högskoleverket 1997

Högskoleverket • Birger Jarlsgatan 43 • Box 7851, SE-103 99 Stockholm
tfn 08-453 70 00 • fax 08-453 70 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Examination vid högskolor och universitet

Producerad av Högskoleverket i november 1997

Högskoleverkets skriftserie 1997:10 S

ISSN 1400-9498

ISRN HSV-SS-97/10--SE

Innehåll: Avdelningen för utvärdering och kvalitetsarbete

Grafisk form: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Printgraf, Stockholm, november 1997

Innehållsförteckning

Förord	5
Författarens förord	6
Sammanfattning	7
Inledning	8
Metod	11
Enkäten	11
Intervjuer	12
Resultat	13
Examinationsformer	14
Inför examinationerna	16
Upplevelsen av examinationen	18
Jämförelse mellan olika utbildningar	25
Intervjuer	28
Epilog	34
Referenser	35
Bilaga	36
Enkät om examinationsformer	

Förord

Examinationens betydelse för inlärningsprocessen i vid mening och som kvalitetskontroll har uppmärksamats alltmer i högskolans utbildning. Det är känt att examinationen har en styrande inverkan eftersom den kan sägas utgöra en del av den ”dolda” studieplanen vid en utbildning eller en kurs. Därför är examinationen vid universitet och högskolor inte oproblematiske. Detta gäller såväl dess form som dess innehåll.

Universitetens och högskolornas utbildningskvalitet kan höjas och samhällets behov av kunskapsgaranti tillgodoses ytterligare om examinationens form och innehåll utvecklas.

Mot den här beskrivna bakgrunden skall Högskoleverkets initiativ till en nationell utvärdering av examinationen i högskolan ses.

Utvärderingens syfte är att beskriva och förklara hur examinationen ser ut och går till på svenska universitet och högskolor i ett internationellt perspektiv, vilka effekter examinationen har på studierna, vilka syften lärare har med olika examinationsformer samt graden av måluppfyllelse. Utvärderingen skall främst ge underlag för högskolor/institutioner/ämnen i deras kontinuerliga utvecklingsarbete. I detta syfte kommer en särskild sammanställning att publiceras.

Den nu föreliggande rapporten *Examination vid universitet och högskolor - ur studentens synvinkel* utgör en delrapport som utarbetats på uppdrag av Högskoleverkets examinationsprojekt. För rapportens innehåll svarar författaren/na.

Lennart Andersson
Ordförande

Jan-Eric Degerblad
Projektansvarig

Författarens förord

Professorn var känd för att göra svåra tentamensskrivningar, men ännu mer känd för att göra livet surt för de studenter som gick upp på en muntlig prövning hos honom. Professorn gjorde allt för att få kandidaterna att misslyckas, genom att arrangera svåra förhör.

Vi har alla hört historierna om "de svåra kurserna", där lärarna gör allt för att bereda obehag för studenterna. Frågan är vad detta ger studenterna i form av kunskap och färdigheter inför arbetslivet. Är examinationen endast en ångestframkallande kunskapskontroll som avgörs vid ett enda tentamens-tillfälle, eller är examinationen en del i studenternas inlärningsprocess? Vad anser studenterna om detta?

Föreliggande rapport om hur studenterna upplever examinationerna är en av delstudierna i Högskoleverkets projekt *Nationell utvärdering av examination i Högskolan*. Rapporten redovisar studenternas syn på examination. Rapporten har arbetats fram av Sveriges Förenade Studentkårer, SFS, och bygger dels på enkäter, dels på djupintervjuer genomförda på tio högskolor i Sverige.

SFS vill rikta ett varmt tack till dem som ställt upp och låtit sig intervjuas och till alla som tagit sig tid att besvara enkäten.

Det är SFS förhoppning att rapporten skall kunna inspirera till en konstruktiv och givande debatt kring examinationen i den högre utbildningen. För den slutgiltiga texten svarar undertecknad.

Stockholm, våren 1997

Niklas Olsson

Sammanfattning

Föreliggande rapport analyserar studenternas syn på examinationen. En undersökning har genomförts med både enkät och intervjuer på tio lärosäten runt om i Sverige. Resultaten visar framför allt att studenterna upplever att dagens examinationer endast finner sitt existensberättigande som kontroll av faktakunskaper. Salskrivningar, på noll till fem poäng, som syftar till att kontrollera om studenterna verkligen läst litteraturen är fortfarande den vanligaste examinationsformen. Studenterna upplever att de har mycket litet inflytande över hur examinationerna utformas, men att de ofta ändå är de "rätta" för kursen och att de oftast eller i alla fall ibland lär sig under själva examinationstillfället.

Intervjuerna gav därefter en djupare förståelse för studenternas upplevelser av examinationerna. I intervjuerna uppkom fem begreppsdimensioner som var centrala i alla de intervjuades utsagor. För det första lyfte de fram att deras förväntningar på examinationerna som de ser ut i dag inte alltid är relevant för kursinnehållet och att de oftast mäter faktakunskaper. Vidare lyfte de fram att undervisningen ofta kommer i skymundan för examinationerna. Undervisningsformerna har under de senaste åren förbättrats, men examinationsformerna har inte följt med i samma utsträckning. Den tredje dimensionen som återkom i intervjuerna var examinatorns roll, det vill säga den maktposition han/hon besitter vid valet av examinationsform. Examinationen som kontroll var även något som de intervjuade upplevde ha alltför stor betydelse. Slutligen framförde de intervjuade vikten av att examinationerna utgör ett inlärningstillfälle, vilket de ansåg att de oftast inte gjorde.

Inledning

Låt oss börja med att slå fast en relativt bred definition av vad examination är. När man i akademiska kretsar skall definiera en term använder man sig oftast av två alternativ. Antingen vänder man sig till *Oxford Dictionary* eller så till *Webster's Dictionary*. Vi har valt det senare uppslagsverket för att definiera examination. Resultatet blev: *Examination*, (i) The act or process of examining, (ii) the state of being examined, (iii) An exercise designed to examine process or test qualification or knowledge. *Examine*, (i) to inspect closely, (ii) To test the condition of, (iii) To inquire into carefully. De av er som omedelbart upptäckte felstavningarna i exemplifieringarna av examinationens och examinerandets innebörd har redan insett vad examinationen innebär. För er andra gäller att examinationen står för kontroll och granskning, och det är väl vad vi i dagligt tal menar med examination. Det kan finnas skäl att i diskussionen om examination fråga sig varför man överhuvudtaget ägnar sig åt att examinera studenter? Varför kontrolleras studenternas kunskaper och färdigheter? Svaret är egentligen mycket enkelt, men inte utan intresse, nämligen att vi inte kan utgå från att det som "lärs ut" också "lärs in". Oavsett hur bra läraren är och hur gedigen och anpassad dennes undervisning är, finns tillräckligt med problem och svårigheter som gör att man långtifrån kan sätta likhetstecken mellan "lära ut" och "lära in" (Bessman et. al., 1985). För att få svar på frågan, vad studenten kan, måste vi på ett eller annat sätt ta reda på det. Detta förutsätts ske vid examinationen. Många pedagogiska studier har på ett övertygande sätt visat vilken styrande påverkan utformningen av bedömningar har på studenternas sätt att gripa sig an sina studier – och vad de egentligen lär sig under studietiden (Miller & Parlett, 1974). Om studenterna är övertygade om att examinationen kommer att ta upp något annat än vad som anges i kursplanen, är det detta andra som kommer att stå i centrum för studierna innan tentamen äger rum.

Mot bakgrund av sådana erfarenheter får frågan om examination och examinationsformer alltmer avgörande betydelse. Senare pedagogisk forskning har även visat vikten av att enskilda examinationer utformas så att de inte tvingar studenten till ett ytligt och atomiskt förhållningssätt (Svensson, 1976 & Säljö, 1975). Ur studentens perspektiv är det viktigt att examinationerna under studietiden håller en hög kvalitet, är av varierad karaktär,

utmanar ens kreativitet och gynnar inläringen. Studenterna vill som oftast inte att examinationen skall vara en del i det "industrialiserade" högskole-systemet. Redan 1973 tog Kvale upp nackdelarna med "industrialiseringens" intåg i högskolesystemet genom att peka på risken för att högskolans examinationssystem kännetecknas av fragmentisering, tidspress, krav på flexibilitet samt centralstyrning.

Forskningen kring examination bevitnade i mitten på 60-talet en förändring i synen på examinationens syfte – de tekniska frågorna ändrade karaktär. Uppmärksamheten riktades mot att klassificera frågor beträffande vilken typ av kunskapsmål och färdighetsträning som eftersträvades i måldokumentet. Den teoribildning som styrde utvecklingen var Blooms taxonomi (Bloom et al, 1956). Taxonomins grundtanke är att kognitiva mål inom de flesta kunskapsområden kan klassificeras hierarkiskt i sex olika nivåer, efter den typ av inlärningsresultat studenten skall kunna redovisa i sitt svar: faktakunskap, förståelse, tillämpning, analys, syntes och värdering. Det är viktigt att examinationen inte motverkar inläring på några av dessa områden. Att nå inläring på djupare nivå än faktakunskapsnivå eller förståelsenivå kräver mer än skrivningstentamina.

Examinationen får inte enbart fungera som en kontroll som ger studenten ett poängsatt utbildningsbevis. Examinationen måste vara en källa till lärande där både undervisning och kontroll av vad studenten lärt sig tillses. Det är då viktigt att examinationen syftar till att mäta det som undervisningen syftar till att lära ut. Examinationen måste alltså vara väl anpassad till undervisningen och vice versa. Examinationen ger även läraren svar på hur undervisningen fungerat.

Valet av examinationsform styr studentens studietaktik. Miller och Parlett (1974) har i England initierat forskning om hur studenter utvecklar strategier för sina studier. I Sverige är de mest tongivande forskarna inom detta område Ference Marton i Göteborg och Lars-Owe Dahlgren i Linköping. Kontentan av deras studier är att examinationsformen har avgörande betydelse för hur studenter väljer att studera. Studenter väljer ofta form för studier efter den examinationsform som används. En stor tentamen en vecka efter sista föreläsningen inbjuder till intensiv korvstoppning i slutet av kursen. En kontinuerligt upplagd examination däremot, inspirerar studenterna till aktiva studier under hela kursens gång. Eftersom examinationen ofta styr vad studenten läser borde den rimligen även styra vad studenten

verkligen lär sig. Naturligtvis lär vi oss inte bara av innehållet i examinationen utan även hur formen tillämpas. Passiviserande examination kan eskalera en ond cirkel med allt mer passiva studenter. Omvänt kan examinationen som syftar till kritiskt tänkande och personlig utveckling sporra studenterna till att utvecklas till aktiva, engagerade och kritiska i ordets bästa bemärkelse. Studenternas förhållningssätt till sina studier kan placeras någonstans mellan två extremer. Den ena är den passiva kunskapskonsumenten som i slutändan av det löpande bandet checkas av på en kontrollista. Den andra är den evigt ivriga och entusiastiska studenten som ifrågasätter allt och lär sig det mesta av ren vetgirighet. Var studenten hamnar i detta intervall styrs i hög grad av valet av examinationsform.

Värt att poängtera i detta sammanhang är även studiestödssystemets utformning som har sin grund i avklarade poäng. Detta leder till att examinationen sätts i centrum för de studier som bedrivs, vilket i sin tur leder till att även studiestödssystemet förutsätter traditionella examinationer.

Metod

För att besvara frågan om studenternas syn på examination valdes att först skapa en enkät och därefter intervjua utvalda personer. Enkäten syftade till att klargöra studentens syn på examinationen. För att uppnå tillräcklig spridning och underlag skickades enkäten ut till ettusen studenter. Ungefär etthundra studenter vid utvalda lärosäten valdes ut för att besvara enkäten, med urval ur olika grupper av studenter beroende på längd på utbildning, nivå på kurs och typ av utbildning.

Intervjuerna syftade sedan till att erhålla ett djupare analysmaterial rörande studenternas upplevelser av examinationen. Intervjuerna genomfördes med samma kriterier som vid enkäten för att erhålla geografiska, utbildningsmässiga, nivå och storleksvariationer.

Enkäten

Då enkäten följdes upp av djupintervjuer valde vi att konstruera enkäten till att vara enkel och relativt kortfattad. Enkätens svarsalternativ var alltså relativt bundna.

Enkäten konstruerades utifrån tre tidigare genomförda undersökningar; Trowald, N., Hylén, J. & Dahlgren, L.O., *Enkät angående din syn på examination*, Cassier, P., *Kommer det här på tentan magistern* samt Eklund, M. & Hastad, M., *Tentamensteknik – det viktigaste ämnet i den dolda läroplanen*. Dessutom har vi använt oss av SFS skrift *Som man frågar får man svar – ett häfte om examinationsformer*. Frågorna i enkäten inleddes med den personliga bakgrunden, därefter följde frågor om vilka examinationsformer respondenten utsatts för. Huvudfrågeställningen var sedan hur studenterna upplever examinationerna i relation till innehållet på kursen och kursplanen. Avslutningsvis följde ett par frågor som syftade till att belysa hur studenten upplever att examinationen påverkar det egna inläsandet och lärandet.

Urval

Tio högskolor valdes ut med tanke på geografisk, storleksmässig och utbildningsmässig spridning. De deltagande lärosätena var:

Chalmers Tekniska Högskola AB
Högskolan i Kalmar
Högskolan i Karlskrona Ronneby
Högskolan i Karlstad
Högskolan i Luleå
Högskolan i Örebro
Linköpings universitet
Lärarhögskolan i Stockholm
Uppsala universitet
Umeå universitet

På varje lärosäte besvarades enkäten av cirka 100 studenter. Respondenterna togs inte fram genom ett obundet slumpmässigt urval. Vi prioriterade ett högt svarsantal och använde därför kontaktpersoner på respektive studentkår som i sin tur valde ut respondenterna. Kontaktpersonerna fick som direktiv att i möjligaste mån sprida enkäterna till 45 programstudenter, 45 kursstudenter och 10 distansstudenter.

Svarsfrekvensen är 87 procent, bortfallet beror på att vissa studenter ej lämnat in sina enkäter alternativt lämnat in enkäter som till stora delar varit blanka. Den senast nämnda kategorin har således ej ingått i den slutliga sammanställningen.

Intervjuer

Enkäterna följdes upp med intervjuer. De frågor som ställdes till studenterna i intervjuerna bygger på resultatet av enkäten. Syftet med intervjuerna var således att på ett djupare plan utreda studentens syn på examinationen.

Intervjuerna genomfördes enligt semi-strukturerad intervjuform/metodik. Därefter transskriberades dessa och analysarbetet tog fart. Metoden för intervjuanalysen grundar sig på Glaser & Strauss (1967) *Grounded Theory*. Det vill säga att först analyserades intervjuerna och respondenternas tankar och föreställningar lyftes ut. Dessa data kodades till relativt ostrukturerade teman. Tematiseringarna kodades därefter om och formades till gemensamma begrepp som tillsammans belyser studenternas olika upplevelser av examinationer. Därefter tolkades den intersubjektiva överensstämmelsen för alla insamlade data med varje begreppsdimension. Varje begreppsdimension har därefter erhållit en underrubrik vid resultatredovisningen av intervjuerna.

Urval

De studenter som deltog i enkätundersökningen fick fylla i en intresseanmälan till att bli intervjuade. 96 studenter anmälde sig. Av dessa valdes 30 studenter ut för intervjuer. Urvalet skedde utifrån tre kriterier: ålder, kön och utbildningsbakgrund. Av de intervjuade var 15 kvinnor och 15 män, den yngsta är född 1976 och den äldsta 1960. Snittåldern är 25 år. Av de intervjuade studerar 25 på heltid, 2 på halvfart och 3 på distans. 7 av de intervjuade går en lärarutbildning, 9 studerar på en teknisk eller naturvetenskaplig utbildning och 14 studerar på en humanistisk eller samhällsvetenskaplig utbildning.

De intervjuade fördelades på de olika lärosätena enligt nedanstående tabell

6 st	Uppsala universitet
5 st	Högskolan i Örebro
4 st	Lärarhögskolan i Stockholm
4 st	Umeå universitet
3 st	Högskolan i Kalmar
3 st	Högskolan i Karlstad
3 st	Chalmers Tekniska Högskola AB
2 st	Högskolan i Luleå

Resultat

I detta kapitel görs först en redovisning och analys av de huvudsakliga resultaten som går att utläsa av enkätsvaren. Därefter följer en tolkning av de genomförda intervjuerna med fokus på vad studenterna upplever i examinationssituationen.

Enkätundersökningen

Persondata

Svaren som ligger till grund för resultaten och analysen av enkäten bygger på den konstruerade enkäten (se bilaga 1).

Av de som svarade på enkäten var andelen män 52 procent, sålunda var andelen kvinnor 48 procent. Respondenternas ålder varierade mellan 19 och 51 år med en medelåldern på 25 år. 94 procent studerade på heltid medan 1 procent läste på deltid och 7 procent läste på distans. Respondenterna

studerade till 78 procent på programutbildning och till 22 procent på fristående kurs. Utbildningsinriktningen indelades enligt nedanstående tabell:

Tabell 1 Utbildningsbakgrund

Humanistisk eller samhällsvetenskaplig utbildning	38 %
Lärarytelse	24 %
Teknisk/naturvetenskaplig utbildning	37 %
Vårdutbildning	1 %

Examinationsformer

Studiens verkliga början var att kartlägga respondenternas tidigare erfarenheter från examinationer. Det viktiga i detta avsnitt var att för vidare analys få en bild av respondenternas förståelse för olika examinationsformer samt att undersöka hur vanliga alternativa examinationsformer var. Vidare ansåg vi det som intressant att undersöka studentens påverkan på examinationen i form av möjlighet att påverka examinationens utformning. Slutligen ville vi utröna hur många poäng som normalt examineras vid ett enskilt examinationstillfälle.

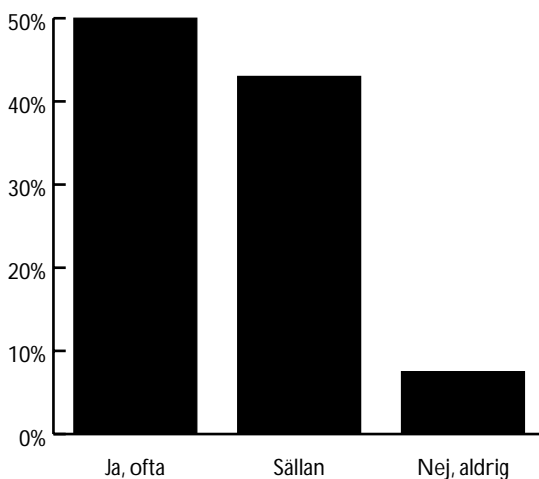
Bland de mest förekommande examinationsformerna var det slående resultatet att den övervägande delen utgjordes av salskrivningar. Detta var den examinationsform som näst intill alla respondenter hade deltagit i.

Tabell 2 De mest förekommande examinationsformerna

salskrivning	96 %
obligatorisk närvaro	72 %
PM, papers o dyl.	64 %
laborationer	56 %
tvärgruppsredovisningar	55 %
problemlösande examinationer	43 %
hemtentamen	39 %
uppsatser	38 %
praktik	32 %
grupptentamen, skriftlig	29 %
enskild tentamen, muntlig	23 %
flera tentamina, vid olika tidpunkter	21 %
egen- och kamratutvärdering	18 %
annan	12 %
grupptentamen, muntlig	5 %

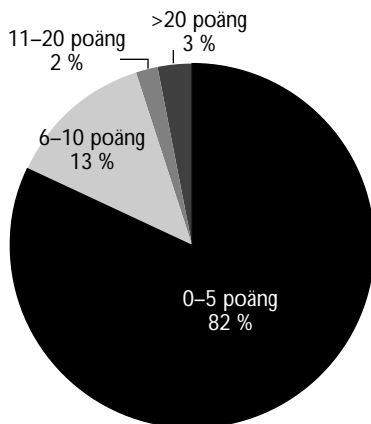
Den vanligaste examinationsformen är idag salskrivningar, vilket oftast innebär enskild skriftlig tentamen utan hjälpmedel. På frågan om det förekom fler examinationsformer under en och samma kurs var resultatet mer glädjande. Det visade sig att upp till femtio procent av de tillfrågade svarade att de varit med om det. Vikten av att ha flera examinationsformer under en och samma kurs medför att studenten stimuleras till att tillgodogöra sig kursinnehållet på flera olika sätt. Den naturliga följdfrågan till detta är naturligtvis hur studenten upplever och påverkas av detta. Detta återkommer vi till vid analysen av intervjuerna under rubriken "Examination som inläringstillfälle".

Figur 1 Förekomsten av flera examinationsformer under en och samma kurs.

Examinationen får inte inskränkas till enbart kontroll av vissa faktakunskaper. Den måste stå i samklang med det överordnande syftet med högskolan, det vill säga att främja studenternas självständiga och kritiska förhållningssätt till kunskapsstoffet. Examinationerna bör därför omfatta betydligt större utbildningsavsnitt än idag för att examinatorn skall kunna bedöma mer övergripande kunskaper och färdigheter hos studenterna.

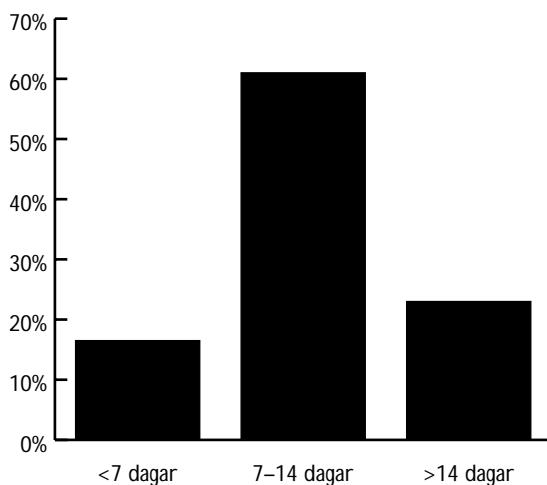
Figur 2 Antal poäng som normalt examineras vid ett examinationstillfälle

Inför examinationerna

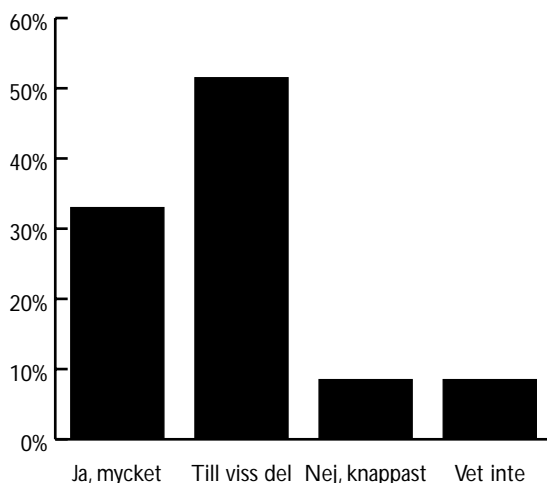
Examinationen är ofta det moment som avslutar en kurs, men det är inte frikopplat från undervisningen eller från hur studenter väljer att lägga upp sina studier under kursens gång. I detta avsnitt tar vi därför upp frågor om hur examinationen påverkar studentens studietaktik. Det är viktigt att beakta hur olika examinationsformer styr studentens val av studieteknik och hur mycket studenten väljer att läsa. Att undersöka hur lång tid före examinationstillfället studenten börjar studera ger oss en vink om hur studenten lägger upp sina studier. En student som väljer att endast läsa de sista dagarna innan examinationen kommer endast att tillgodogöra sig kursinnehållet i slutet av kursen, vilket kan leda till att detaljer och lösryckta fakta blir det som studeras. Principer och samband är svårare att "greppa" vid den typen av studieteknik. Detta avspeglar sig sedan ofta på hur vi kommer ihåg under längre tid. Kunskap som erhålls genom att studenten själv får skapa, värdera och ta ställning till kursinnehållet under en längre tid är lättare att minnas och verkligen lära sig.

Figur 3 Hur lång tid innan en examination börjar studenterna normalt att förbereda sig.

Den tid som läggs på studierna innan examinationen är närbesläktad med den taktik studenten väljer för att studera. Två diametralt olika taktiker kan urskiljas. Den ena upplägget är den traditionella korvstoppningsmetoden, studenten tar det lugnt i början av kursen och börjar sedan att räplugga inför examinationen. Denna taktik leder oftast till att studenten inte hinner reflektera över kursinnehållet och minns inte mycket av kursen när den är färdigexaminerad. Det andra upplägget innebär att studenten läser successivt under hela kursen. Den senare taktiken leder ofta till att studenten kan disponera och planera tiden själv innan examinationen, vilket generellt sett leder till ökad förståelse som finns kvar även efter det att kursen examinerats.

Figur 4 Påverkar examinationsformen valet av studietaktik.

51 procent av de tillfrågade menade att de till viss del väljer studietaktik efter examinationsform. Detta belyser det faktum att examinationsformen har stort inflytande på hur studenterna väljer att tillgodogöra sig kursinnehållet. Utan att lägga någon värdering i det, kan det vara av största vikt att beakta examinationsformens styrande av inläringen. Väljer examinatorsn en examinationsform som stimulerar till lärande under hela kursen och vidgar studentens kunskapsökande, ger detta förmodligen en möjlighet att studenterna inför examinationen väljer att "lära sig för livet".

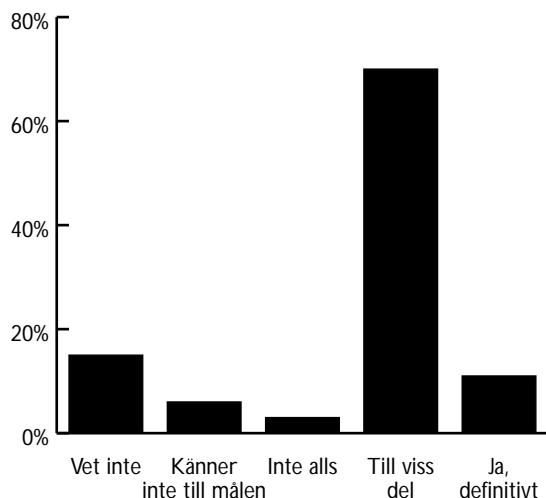
I enkäten ingick även en fråga om vad respondenten trodde att dennes kurskamrater hade för mål med studierna inför examinationen. Denna fråga ställde vi för att försöka utröna vad stämningen i lärosalen präglades av. Det slående var att hela 85 procent av de tillfrågade var övertygade om att deras kurskamrater endast läste för att klara kursen och examinationen. Endast 15 procent ansåg att deras kurskamrater läste in kursen för att fördjupa sina kunskaper i det aktuella ämnet.

Upplevelsen av examinationen

Till varje kurs skall, enligt Högskoleförordningen, 7 kap. § 6, en kursplan fastställas. Kursplanen skall bland annat innehålla syftet och målen med kursen och även formerna för att bedöma studenternas prestation. Frågan är då om detta upplevs överensstämma, det vill säga upplever studenten att han/hon utifrån kursplanen kan utläsa om examinationen harmonierar med

kursens mål. Svaret borde vara givet, naturligtvis skall studenten kunna detta, verkligheten är dock inte densamma. Vår undersökning visar att de flesta studenter endast till viss del anser att examinationen överensstämmer med målen för kursen.

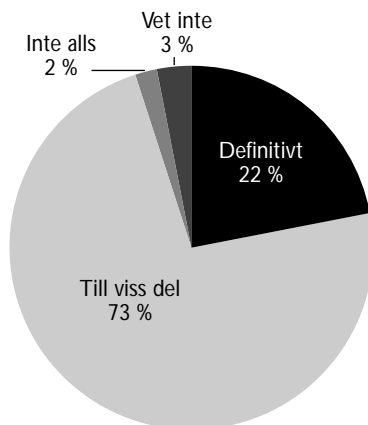
Figur 5 Överensstämmer examinationen med målen för kursen.

Examinationsformen tas dock sällan upp i kursplanen. Om den tas upp är den ofta generellt formulerad, exempelvis att examinationen skall ske skriftligt alternativt muntligt. I praktiken innebär detta att det är examinatorn som väljer vilken examinationsform som skall användas utan inflytande från studenterna. Att det är examinatorn som beslutar vilken examinationsform som kursen skall ha ger denne en oomstriddlig maktposition. Varför examinatorn väljer en viss typ av examinationsform är det dock som student svårare att uttala sig om. Vad som styr valet av examinationsform kan vara allt från tradition till vilja att "prova nytt".

Eftersom överensstämmelsen mellan kursens mål och examinationen kan sägas korrelera lågt, blir det följande resonemanget – om studenterna generellt fått tillfälle att visa vad de lärt sig under kursen vid examinations-tillfället – intressant. Examinationen skall belysa kursens innehåll och uppmuntra studenten att resonera sig igenom kursens innehåll. Vår undersökning visar dock att detta inte alltid är fallet.

Figur 6 Får studenten möjlighet att visa vad han/hon lärt sig under kursen vid examinationen.

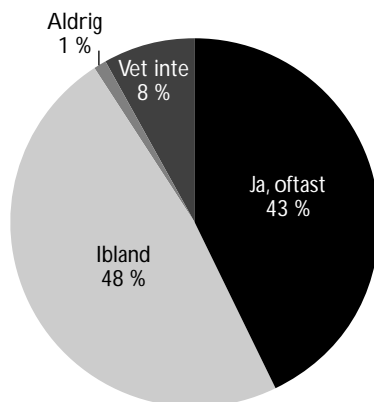
Majoriteten av studenterna anser således att de till viss del får visa vad de lärt sig under kursen vid examinationen. Endast 2 procent av respondenterna anser att de inte alls får visa vad de lärt sig under kursen vid examinationen. En intressant fråga blir därför vilken sorts kunskap man generellt mäter vid examinationen. Är det så att den kunskap som mäts vid examenstillfället endast visar hur mycket litteratur man läst och inte visar tillämpningen av detsamma?

Att få visa vad man lärt sig under kursen vid examinationstillfället är nära relaterat till studentens förväntningar på examinationens innehåll. Flertalet av respondenterna angav att de definitivt eller till viss del finner en överensstämmelse mellan deras förväntningar på examinationen och examinationens verkliga utformning. Examinationerna ställer dock krav på studenten som inte alltid är lika uttalade. Kraven på den enskilde studenten verkar olika vid olika examinationsformer och framför allt vid olika examinatorer. Det förekommer sällan kommensurabla examinationer mellan olika examinatorer, vilket leder till att studenten måste försöka motsvara de förväntningar examinatoren lägger på denne.

Studenten i sig har även vissa krav som måste uppfyllas av examinationen. Framför allt är det viktigt att de frågeställningar studenten skall ta ställning till är relevanta och att examinationen går hand i hand med undervisningen och kurslitteraturen. Ur ett inlärningsperspektiv är det även viktigt att examinationen innehåller moment som innebär analys, reflektion och

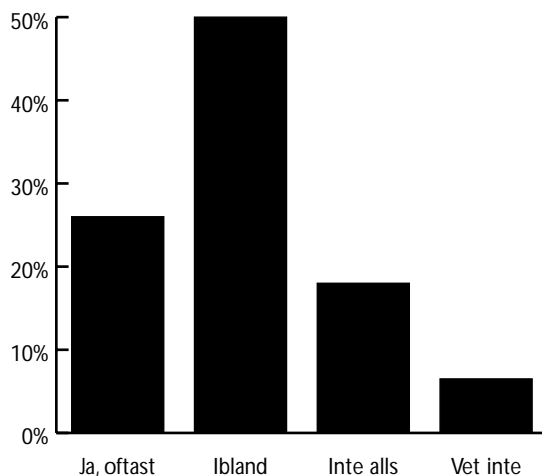
förståelse. Det är av största vikt att examinationsformen är den "rätta" för kursen. Studenterna upplever oftast att så är fallet. Det är dock värt att notera att hela 48 procent ansåg att examinationsformen ibland är den rätta och ibland är fel.

Figur 7 Anser studenterna att examinationsformen är den "rätta" för kursen.

Att examinationen kan fungera som ett inläringstillfälle i sig är relativt vedertaget. Examination genom salskrivningar blir ett inläringstillfälle på grund av att du som student måste samla ihop vad du kan just då och använda dig av den kunskapen. Det sker helt enkelt en avstämning av vad man kan respektive inte kan. Pusslet faller på plats och det man läst befästs, vidare gör frågor som är intressanta och som tar ett steg längre, utanför kurslitteraturen, att du måste tänka själv. Gruppexaminationer lyfter fram dialogen mellan kurskamrater eller med examinatorn vilket gör examinationen till ett inläringstillfälle. Vid dessa tillfällen kan en bra examinator guida studenten genom stoffet och leda denne till tillämpning av kursinnehållet. Frågan som följer är naturligtvis om studenterna upplever att de lär sig under själva examinationen.

Figur 8 Upplever studenterna att de lär sig under examinationen.

Den ideala examinationen skall utgöra ett inläringstillfälle för studenten. Examinationen får inte ses fristående från studentens inläringssituation. De senaste årens intresse för att utveckla examinationen inom högskolan så att den utmanar studentens kreativitet och gynnar inläringen verkar erhållit ett visst genomslag. Det är glädjande att hela 76 procent av studenterna upplever att de oftast eller ibland lär sig under examinationen. Vi får hoppas att denna inläring är meningsfull och att den inte stannar vid ett atomistiskt lärande.

Avslutningsvis fick respondenterna svara på vilken examinationsform de upplever som generellt "bäst", det vill säga på vilket sätt de helst ville examineras (Tabell 3). Därefter fick de beskriva vad de upplever som positivt med de olika examinationsformerna (Tabell 4).

Den vänstra kolumnen visar i fallande ordning vilken examination studenterna upplever som bäst. Kolumnen till höger visar vilken examinationsform studenterna markerat som vanligast förekommande.

Tabell 3 Den "bästa" i relation till den vanligaste examinationsformen.

Bäst		Vanligast	
(a) salskrivning	1,22	(a) salskrivning	4,16
(k) PM, papers	1,15	(k) PM, papers	1,40
(d) hemtentamen	1,00	(o) obligatorisk närvaro	1,15
(h) problemlösande examinationer	0,80	(i) uppsatser	0,81
(l) laborationer	0,80	(j) tvärgrupps-redovisningar	0,72
(i) uppsatser	0,75	(h) problemlösande examinationer	0,65
(j) tvärgrupps-redovisningar	0,60	(f) enskild tentamen	0,58
(b) grupptentamen, skriftlig	0,50	(d) hemtentamen	0,53
(n) praktik	0,50	(c) delad tentamen, olika slags frågor	0,45
(g) grupptentamen, muntlig	0,49	(l) laborationer	0,40
(f) enskild tentamen	0,40	(b) grupptentamen, skriftlig	0,38
(e) flera tentamina, vid olika tidpunkter	0,35	(n) praktik	0,37
(o) obligatorisk närvaro	0,30	(g) grupptentamen, muntlig	0,33
(c) delad tentamen, olika slags frågor	0,25	(e) flera tentamina, vid olika tidpunkter	0,29
(p) annan	0,20	(p) annan	0,18
(m) egen- och kamratutvärdering	0,02	(m) egen- och kamratutvärdering	0,13

Enkäten avslutades med en öppen fråga där de studerande fick svara på varför de ansåg att de examinationsformer de angivit i fråga 21 var de bästa. 526 av de som deltog i enkäten svarade på frågan. Svaren har kodats och därefter kategoriserats.

Av svaren på hur respondenterna upplever de olika examinationsformerna kan man klart utläsa att de utgår från salskrivningen som norm. Detta innebär att de ofta jämför de olika examinationsformerna utifrån denna norm och tar upp både positiva och negativa egenskaper dessa har. Så här motiverar studenterna varför de olika examinationsformerna är bra och i vissa fall vad som är dåligt med dem.

Tabell 4 Vad ser studenterna som positiv med olika examinationsformer.

(a) salskrivning	<p>Det är den enskilde studentens kunskap som bedöms. Flera lägger här in en rättvisespekt, dvs. att det inte är några som kan glida igenom utan alla måste prestera en viss nivå för att bli godkända. Salskrivningen är även en välkänd och därigenom en trygg examinationsform.</p> <p>Examinationen är tydlig och tidsbegränsad. Salskrivningen är rättvis såtillvida att alla svarar på samma frågor och det därför blir lättare för examinatoren att vara rättvis. Studenterna kan även jämföra sina svar och på så sätt förstå rättningen.</p> <p>Det negativa med salskrivningar är framför allt att det ofta är faktakunskaper som mäts och att kunskaperna tenderar till att bli ytliga. En annan negativ aspekt är tidspressen och att formen är gymnasial och ej hör hemma på en högre utbildning.</p>
(k) PM, papers	<p>Denna examinationsform är ett bra komplement till exempelvis salskrivning. I övrigt överensstämmer studenternas åsikter om PM och papers med dem som presenteras nedan under hemtentamen.</p>
(d) hemtentamen	<p>Hemtentamen är en bra examinationsform, då studenten själv kan planera sitt arbete. Tidspressen blir mindre men studenten måste ändå visa att han/hon kan hålla en deadline, vilket är bra. Formen i sig leder till att studenten får en djupare kunskap i ämnet. Det som mäts är din förmåga att reflektera, analysera, se sammanhang samt din förmåga att formulera dig.</p>
(h) problemlösande examinationer	<p>Examinationen liknar verkliga situationer som studenten kommer att möta i arbetslivet, vilket är positivt. Interaktionen med de andra studenterna som bidrar med sina erfarenheter och kunskaper är även en kvalitetshöjande faktor.</p>
(l) laborationer	<p>Laborationer ger studenten möjlighet att omvandla kunskapen till praktik. Denna examinationsform är även ett bra komplement till exempelvis salskrivning.</p>
(i) uppsatser	<p>Uppsatser ger studenten möjlighet att fördjupa sig i ett ämne. Studenten planerar själv sitt arbete vilket är en bra övning inför arbetslivet. Studenten tränas även i sin förmåga att skriftligen presentera ett större arbete.</p>
(j) tvärgrupps-redovisningar	<p>Tvärgruppsredovisningar övar bland annat studenten i socialkompetens genom direkt kritik. Vidare övas förmågan att kunna presentera ett eget arbete inför en större grupp samt samarbetsförmågan.</p>
(b) grupp tentamen, skriftlig	<p>För litet underlag för att kunna säga något allmängiltigt.</p>
(n) praktik	<p>Teoretiska och praktiska kunskaper omsätts i en verklig situation.</p>
(g) grupp tentamen, muntlig	<p>Gruppexaminationer lyfter fram dialogen mellan studenten, examinatoren och kurskamrater, vilket leder till att examinationen uttalat blir ett inläringstillfälle.</p>
(f) enskild tentamen	<p>För litet underlag för att kunna säga något allmängiltigt.</p>

(e) flera tentamina, vid olika tidpunkter	Studierna måste ske kontinuerligt, vilket ofta leder till att kunskapen befasts bättre.
(o) obligatorisk närvaro	Obligatorisk närvaro kan bidra till att utveckla gruppens dynamik. Med denna examinationsform måste examinatoren se till att alla är aktiva, annars fungerar det inte.
(c) delad tentamen, olika slagsfrågor	För litet underlag för att kunna säga något allmängiltigt.
(p) annan	Den vanligaste examinationsformen som har angivits här är duggor. De positiva med duggor anser de studerande är dels att examinationen sker kontinuerligt och dels att prestationsängesten minskar då inte allt hänger på hur man presterar vid ett enda tillfälle.
(m) egen- och kamratutvärdering	För litet underlag för att kunna säga något allmängiltigt.

Jämförelse mellan olika utbildningar

När examinationsformer dryftas är det viktigt att beakta de skillnader som råder mellan olika lärosäten och framförallt mellan olika utbildningsinriktningar. Kortfattat behandlas här de skillnader som enkäten visar mellan lärarutbildningar, humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet samt teknisk fakultet. Den kortfattade behandlingen beror icke på ämnets ringa vidd, utan snarare på de få skillnader som verkligen råder. Enkätundersökningen visar liten diskrepans mellan de olika utbildningsinriktningarna. Det råder emellertid en hel del variationer som här redovisas.

Aysevärt fler examinationsformer används på lärarutbildningarna än på någon annan fakultet. Studenterna på lärarutbildningarna uppger att de till två tredjedelar utsätts för fler examinationsformer under en och samma kurs, medan studenterna på teknisk, samhällsvetenskaplig och humanistisk fakultet uppger att de till mellan 40 till 45 procent utsätts för fler examinationsformer på en och samma kurs.

Vad gäller antal poäng som examineras per examinationstillfälle råder en relativt överensstämmande bild bland alla utbildningsinriktningar. En svag tendens pekar dock på att teknisk fakultet använder sig av större examinationer än mellan noll till fem poäng per examinationstillfälle. Denna tendens faller dock utanför den statistiska felmarginalen.

Ytterligare en aspekt på examinationen är den tid studenten lägger ner på att förbereda sig inför examinationen. Variationerna är här näst intill obefintliga

dock kan en viss tendens skönjas att studenter inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet börjar läsa inför examinationen senare än studenter från lärarutbildningarna och teknisk fakultet.

När det gäller examinationsformens påverkan studenternas studietaktik och i vilken utsträckning examinationsformen följer kursplanen var det näst intill ingen variation mellan de olika utbildningsinriktningarna. Detta gäller även frågan om studenterna upplevt att de fått visa vad de lärt sig vid examinationstillfället. Att det inte skiljer sig något på dessa frågor mellan utbildningsinriktningarna beror sannolikt på att examinationerna ofta följer ett givet mönster som ser likadant ut på de olika utbildningsinriktningarna.

Värt att beakta är att när det gäller om studenterna anser att "rätt" examinationsform används. 52 procent av studenterna på humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet anser att "rätt" examinationsform används, medan 37 procent studenterna på lärarutbildningarna anser detta och 40 procent av studenterna på teknisk fakultet anser detta. Detta tyder på att lärarutbildningarna sannolikt är mer medvetna om att använda olika examinationformer som är avsedda för en viss kursplan.

Studenterna på lärarutbildningarna uppger att de till elva procent inte alls anser att de lärt sig någonting vid examinationstillfället. Detta skiljer sig till viss del från de andra studenterna som uppger att de till 20–25 procent inte alls lär sig vid examinationstillfället. Här kan tolkningen göras att lärarhögskolorna är mer medvetna om examinationens betydelse för studentens lärande och att lägger upp examinationen så att den uppmuntrar till lärande.

Vid en närmare analys av vilka examinationsformer som används vid de olika fakulteterna framkommer en del skillnader. Det mest slående är dock överensstämmelsen mellan de mest förekommande examinationsformerna och vad studenterna anser vara den generellt "bästa" på de olika fakulteterna. Undantaget är emellertid studenternas upplevelser av salskrivningar, där skillnaden mellan vad studenterna upplever som den "bästa" examinationsformen och den mest förekommande examinationsformen är som störst. Intressant att notera är studenternas syn på obligatorisk närvaro som examinationsform och att de inte alls överensstämmer med i den grad de förekommer. Vidare kan man utläsas att salskrivning fortfarande är den vanligast förekommande examinationsformen. En viss skillnad råder däremot mellan de olika fakulteterna, där lärarutbildningarna har något färre

salskrivningar än de som läser på humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet och teknisk fakultet. Vad gäller problemlösande examinationer anser studenterna på alla de olika fakulteterna att den examinationsformer är den som upplevs som relativt bra. Den används dock inte i den utsträckning som vore önskvärt.

Tabell 5 De vanligaste examinationsformerna på de olika utbildningsinriktningarna. Inom parentes redovisas de examinationsformer som studenterna upplever som "bäst".

Examinationsform	Läro- utbildningar		Humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet		Teknisk fakultet	
Salskrivning	23%	(8%)	40%	(21%)	34%	(26%)
Grupptentamen (skriftlig)	5%	(9%)	3%	(3%)	2%	(4%)
Delad tentamen	1%	(2%)	3%	(2%)	6%	(3%)
Hemtentamen	4%	(11%)	7%	(12%)	2%	(6%)
Flera tentamen	0%	(3%)	2%	(2%)	3%	(4%)
Enskild tentamen (muntlig)	3%	(4%)	5%	(4%)	6%	(4%)
Grupptentamen (muntlig)	4%	(7%)	4%	(4%)	1%	(4%)
Problemlösande examinationer	2%	(5%)	5%	(9%)	7%	(18%)
Uppsatser	5%	(7%)	11%	(11%)	4%	(3%)
Tvärgrupps-redovisningar	9%	(10%)	5%	(4%)	4%	(5%)
PM, papers	12%	(11%)	1%	(18%)	4%	(4%)
Laborationer	6%	(4%)	4%	(3%)	19%	(14%)
Egen- och kamrat-utvärdering	2%	(3%)	1%	(1%)	1%	(0%)
Praktik	8%	(13%)	1%	(3%)	1%	(3%)
Obligatorisk närvaro	13%	(4%)	10%	(3%)	6%	(2%)

En mer nyanserad bild av examinationen vid de olika lärosätena motiverar emellertid att examinationsformens selektiva karaktär påtalas. Som exempel på viktiga undantag kan nämnas de satsningar på alternativa undervisnings- och examinationsformer som statsmakterna uppmuntrar, vilka studenterna knappast är medvetna om. Skillnaderna mellan de olika fakulteterna kan förklaras genom dess olikheter, där läro- utbildningen har en större medvetenhet om examinationens roll i undervisningssituationen och där de fäster stor vikt vid att anpassa den för studenternas behov.

På humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet råder en högre grad av tradition där äldre normer gäller. Detta leder till att det är svårare att förändra examinationsformerna, med detta menas dock inte att en förändring inte sker för närvarande utan att den förändringen eventuellt kommer att ta lite längre tid. På teknisk fakultet används ofta en del laborativa moment som examination, vilket är karakteristiskt för dessa utbildningar. Detta leder till att tekniska utbildningar uppvisar en viss likhet med andra relativt yrkesinriktade utbildningar såsom lärarutbildningen, och skiljer från utbildningar inom humanistisk- och samhällsvetenskaplig fakultet.

Intervjuer

Intervjuerna syftade till att fördjupa förståelsen för studenternas syn på examinationer. Intresset har framförallt varit att studera studenternas personliga upplevelser och uppfattningar om examinationer. Intervjuerna uppdagade fem centrala begreppsrymder som de intervjuade återkom till. Den första var studentens förväntningar på examinationen, den andra var examinationens koppling till kursens innehåll, den tredje var examinatorns roll, den fjärde var examinationens kontrollerande syfte samt avslutningsvis examinationens koppling till inläringen.

Studentens förväntningar på examinationen

"När man börjar en kurs vill man lära för livet men när examinationen närmar sig så studerar man i realiteten bara för tentan"

Olika examinationer ställer olika krav på studenterna. Salskrivningar ställer krav på förmågan att läsa in fakta och att sedan minnas detta under tidspress. Hemtentamen kräver att studenten kan sälla i sitt läsande och koncentrera sig på att förstå sammanhang. Hemtentamen ställer också krav på att man skall kunna disponera en text och har ett funktionellt språk. Litteraturseminarium kräver att studenten inte bara läst utan även förstått den text som går igenom, man måste även kunna reflektera över litteraturen och bidra till diskussionen. Problem Baserat Lärande kräver att studenten är aktiv och studerar under hela kursen. Dessa krav verkar sedan tillsammans med de krav som den enskilde läraren har på sina studenter vid examinationstillfället, vilka inte är helt obetydliga i sammanhanget.

"det tar en tenta för att lära sig vad varje lärare ser som viktigt"

Detta kan leda till att studenterna väljer att taktikläsa, framför allt på utbildningar där betygen är betydelsefulla för deras framtida karriär. De väljer då ofta två olika angreppssätt för att övervinna detta. Det första tillvägagångssättet är att studenten går upp på tentan, läser igenom uppgifterna och därefter bestämmer sig för om han/hon skall svara på tentan eller inte. Det andra tillvägagångssättet är att endast gå upp på omtentan och då ha en ökad insikt i hur läraren lägger upp sin examination och ungefär ha en aning om vad läraren ser som centralt.

Samtidigt som examinationen ställer flera krav på studenten, ställer även studenten krav på examinationen. Framför allt är det viktigt att frågeställningarna är relevanta. Det faktum att detta tas upp betyder att detta inte alltid är det. Frågeställningarna bör vara övergripande och med utrymme för alternativ som ger studenten möjlighet till val. Det är även av yttersta vikt att examinationerna är rättvisa, det vill säga att ingen speciellt gynnas av examinationsformen. Naturligtvis måste examinationen spegla det kursen innehåller.

"examinationen ska gå hand i hand med undervisningen och kurslitteraturen"

Examinationen får inte heller vara utformad så att den endast mäter ögonblickskunskap. Kunskapen som examineras måste ha relevans för framtida skeenden.

"Det blir lätt hysteriskt. Vad jag kan just den dagen, den timmen är avgörande, fast det säger ingenting om vad jag kan om fyra år."

Examinationsformen måste leda till att studenten får visa att han/hon tillägnat sig kursens innehåll och kan använda sig av den i olika sammanhang. Examinationen skall inte mäta om du kan rabbla faktakunskaper, utan istället om du har skapat egen kunskap som du själv behärskar. Detta ger också kunskap som har längre hållbarhet. Respondenterna ansåg att det är vanligare med kurser som inte uppfyller studenternas krav än tvärt om och framhöll samtidigt att variationen av examinationsformer måste öka.

Examination och kursinnehåll

Kopplingen mellan examinationen och undervisningen hänger mycket på lärarens val av examinationsform. Examinationen och undervisningen har ibland beskrivits som två sidor av samma mynt. Det framkom dock i intervjuerna att överensstämmelsen ökar för varje nivå, det vill säga att den är sämst på A-nivå men blir bättre och bättre på B- och C-nivå.

Frågan är vad som bestämmer vad. Är det så att undervisningen bestämmer examinationen eller är det examinationen som bestämmer undervisningen? Det är ofta så att läraren inriktar sin undervisning på vad han/hon anser vara relevant för examinationen.

"Lärarna undervisar för vad som ska komma på tentan, de trycker alltid på sådant som kommer upp."

"Mycket när det gäller valet av examinationsform görs nog ofta av slentrian, men det finns lysande undantag."

Utgångspunkten för alla kurser bör vara undervisningen och därefter bör examinationen följa naturligt av undervisningsformen. Det kan dock vara svårt att särskilja undervisningen och examinationen från varandra, då dessa två delar är starkt beroende av varandra. Studentens syn på examinationen som en del av utbildningen är dock att examinationen är det som sätts i centrum. Däremot framhåller flertalet att undervisningsformerna förbättrats under de senaste åren, men att examinationsformerna inte följt med i utvecklingen.

"Ibland så tänker de så rätt och undervisningen är bra men så avslutas allt med en salskrivning och då undrar man om det tänkt alls."

Salskrivningar är fortfarande den vanligaste examinationsformen där faktakunskaperna sätts i centrum, vilka inte gagnar djupare inlärning.

"Jag och mina kursare brukar kalla salskrivningar för akademisk bullemi, du proppar in så mycket du kan i hjärnan för att sedan tömma ut det på tentan och efteråt finns inget kvar."

Examinationen misslyckas ofta med att ge studenterna möjligheten att visa att de reflekterat över kursens innehåll och kan tillämpa den. Om man trycker på reflektion och tillämpning i undervisningen bör detta även följa i examinationen.

Examinatorns roll

Kvaliteten på en kurs och dess examination är beroende av lärarens engagemang. Läraren, som oftast även är examinatorn, har stor makt. Det är han/hon som leder undervisningen, väljer examinationsform och slutligen bedömer studenternas prestation. Är läraren intresserad, engagerad och kunnig smittar det av sig. När detta inte är fallet märks det tydligt och

påverkar studenternas intresse och även deras studiemoral. Om en lärare bara ser sin undervisning som en plikt förmedlar han en negativ bild av kursen även till studenterna vilket i sin tur minskar deras intresse.

Studenterna upplever dock inte att det uppstår någon direkt beroendeställning mellan dem och läraren.

"Det är så anonymt, vi är 40 till 100 i en föreläsningssal, jag tror knappt de skulle känna igen oss på gatan. Det är nog annorlunda på C och D-nivån."

Det är dock viktigt att beakta att det inte skär sig mellan examinatorn och studenten. Relationen mellan studenten och läraren kan vara problematisk, då läraren i många fall har en starkare ställning. Möjligheten att byta examinator är ofta svårt, särskilt när det gäller examinationsformer där en dialog mellan studenten och examinatorn är avgörande för bedömningen av studenten. Diskussionen mellan läraren och studenten kan ta nya oväntade vändningar där även examinatorn finner att han eller hon inte kan svaret eller där examinatorn måste klara av att få kritik och bli ifrågasatt.

"Slenrianen bryts, läraren kan inte fortsätta att använda samma gamla frågor som kanske är tiotals år gamla."

Detta kan leda till att studenten sätts i en situation där examinationen får en helt annan innebörd. I dessa fall ställs det höga krav på examinatorn i fråga om nytänkande och flexibilitet. Studenterna vittnar i dessa fall om uppskattade examinationer där läraren valt att bryta med den gängse traditionen inom ämnet och funnit nya och inspirerande former. Dock bör man fästa avseende vid studentens situation och att deras rättssäkerhet fastställs i dessa typer av examinationer.

Vid valet av examinationsform vore det mest ideala att studenterna i samverkan med kursansvarig samt andra lärare utformar formerna för examinationen vid kursstarten. Detta ger både en demokratisk och rättvis utformning av kursen. I dagens system där lärarna ofta bestämmer examinationsformen själva upplever studenterna ofta att läraren väljer den examinationsform som leder till minst arbete för dem själva.

"Vet inte om det beror på tidsbrist eller slöhet men lärarens fantasi begränsar eller hur man ska uttrycka sig och tentor är lätta och okomplicerade att rätta, nästan som fyllerifrågor!"

Studenternas möjlighet att påverka examinationen vid dessa tillfällen är oerhört begränsad. Lärarens roll och maktposition stärks ytterligare. Detta är något som studenterna ser allvarligt på.

Examination och kontroll

En av de funktioner som examinationen har är att kontrollera vad studenten har lärt sig under kursen. Från intervjuerna kan vi skönja två olika synsätt som studenterna har på just examinationens kontrollfunktion. Vissa ser examinationen som en "piska", medan andra ser det som en "morot".

De som anser att det är en "piska" ser examinationen som ett led i att klara kursen dels för att få studiemedel och dels för att kunna studera vidare för att slutligen kunna ta en examen. De som mer ser examinationen som en "morot" poängterar att kontrollen leder till en känsla av att verkligen ha presterat något. Dessa studenter tar även upp vikten av feedback, om de inte får feedback är det lätt tappa gnistan och bara plugga för att klara tentan.

Vad gäller kontrollmomentets funktion för den allmänna studiemoralen anser de intervjuade att examinationer med låga krav undergräver studiemoralen.

"15 stycken håller klass för 21, sex glider alltid med, det som gör en arg är att de inte tillför något."

"Det finns kurser som jag har klarat men inte borde – det undergräver både studiemoralen och motivationen."

För att studiemoralen skall hållas på en rimlig nivå är det viktigt att kraven vid examinationen står i proportion till kursens mål. Om kontrollmomentet ges alltför stor vikt kan kursens anses misslyckad genom att den inte lyckats intressera studenten för ett ämne som han/hon valt att läsa. Det avgörande är hur studenten väljer att lägga upp sin strategi inför examinationen. Studenters strategier är dennes svar på kursens uppläggning. Ur det perspektivet kan studenternas strategier betraktas som en värdering av kursen ur en parts synvinkel. Detta vore värt en betydligt djupare genomgång, detta går dock denna studie inte in på.

Examinationen som inläringstillfälle

Examinationens utformning och examinatorns agerande (muntliga examinationer) avgör om det blir ett inläringstillfälle. Traditionella salsskrivningar minimerar chanserna för att examinationen skall vara ett inläringstillfälle, medan grupp- och seminarieexaminationer ökar chanserna. Att examinatorns roll skjuts fram är återigen värt att poängtera. Faktorer som examinatorns intresse för kursen, skicklighet i att utforma och lägga upp en examination oberoende om den är skriftlig eller muntlig är mycket väsentligt. Examinationer i grupper ökar incitamenten till inläring genom att direkt feedback ges av både examinatorn och kurskamraterna. Diskussionerna berikas av att studenter har olika erfarenheter och kunskaper och kan bidra med olika infallsvinklar.

Då flera examinationsformer förekommer upplever respondenterna att detta ökar deras inläring, framför allt då dessa förekommer under hela kursens gång.

"Kvaliteten höjs och man lär sig mer under hela kursen men även mer under examinationerna."

"Kunskapen sitter lite fastare det blir mindre taktikläsning."

Fler examinationsformer under en och samma kurs stimulerar studenterna till aktivt deltagande och till sökandet efter kunskap under hela kurstiden. Viktigt är även att möjligheten att "visa vad man kan" ges på olika sätt som kan passa olika studenter olika bra.

Examinationsresultaten avgör ofta om du får fortsätta studierna, får studiemedel och slutligen får en examen. Att så är fallet går inte att bortse ifrån. Tyvärr leder detta till att det primära målet blir att klara examinationen. Flera av studenterna beklagar dock att så är fallet och önskar att examinationerna skulle vara utformade på ett sådant sätt att den leder till djupinläring, reflektion och analys.

Epilog

Examinationen är en viktig del i kvalitetssäkringen av högskolans utbildning. Den måste främja studenternas självständiga och kritiska förhållnings-sätt till kunskapsstoffet. Det är viktigt att studenterna ges färdigheter och förtrogenhet med kursinnehållet som bygger på den erfarenhet och det omdöme de förvärvar inom akademien. Examinationerna måste vara meningsfulla och inte försvåra för studenterna i deras strävan efter djupare förståelse. Examinationerna måste även syfta till att få studenterna att problematisera verkligheten i relation till kursinnehållet. Dagens fragmentiserade examinationer på noll till fem poäng leder ofta till att studenterna ges sämre förutsättningar att erhålla den överblick, förståelse och sammanhang som vi gärna vill se som utmärkande för akademisk utbildning. Naturligtvis behövs metoder för att bestämma hur studenterna tillägnar sig kunskap. Frågan är om de vi använder i dag verkligen är de "rätta".

Referenser

- Bessman, M., Eklundh, M. & Mårtensson, D. (1985) Examination för kvalitet – Exempel från högskolan. Uppföljning & Policystudier, skriftserie 1985:3, UHÄ, Stockholm
- Dovelius, J. & Forss, M. (1991) *Som man frågar får man svar – ett häfte om examinationsformer*. SFS internutbildningsmaterial, Stockholm
- Glaser, B. G. & Strauss, A. (1967) *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Aldine Publishing Co, Chicago.
- Kvale, S. (1973) *Evalueringens funktion i högre utbildning. Eksamen – fra rituale til rasjonalisering*. Ingår i Universitetsundervisning – problem, empiri, teori (Handal, red.). Studentlitteratur/Akademisk Förlag, Lund.
- Miller, C.M.L. & Parlett, M. (1974) *Up to the Mark – a Study of the Examination Game*. Society for Research in Higher Education, London.
- SOU 1991:44 (1991) *Examination som kvalitetskontroll i högskolan*. Rapport utarbetad på uppdrag av högskoleutredningen. Allmänna Förlaget, Stockholm
- SOU 1992:1 (1992) *Frihet Ansvar Kompetens – Grundutbildningens villkor i högskolan*. Betänkande av högskoleutredningen. Allmänna Förlaget, Stockholm.
- Svensson, L. (1976) *Study Skills and Learning*. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg Studies in Educational Sciences 19.
- Säljö, R. (1975) *Qualitative Differences in Learning as a Function of Learners Conception of the Task*. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg Studies in Educational Sciences 14.
- Trowald, N. & Dahlgren, L-O. (1993) *Studenternas syn på kunskapsmätning – en enkätundersökning med särskild hänsyn till erfarenheter av tankar om de graderade betygets inverkan på inlärning och studier*. Pedagogiskt utvecklingsarbete nr 15, Sveriges Lantbruksuniversitet, Uppsala.

Bilaga

Enkät om examinationsformer

I. Personuppgifter

(1) Jag studerar vid följande högskola/universitet _____

(2) Jag studerar på

(a) ___ program (b) ___ kurs

(3) Jag studerar för närvarande på

(a) ___ heltid (b) ___ deltid (c) ___ distans

(d) och på följande ämne/program _____

(4) Jag har studerat i _____ antal terminer (ange t.o.m. VT 96)

(5) Jag är

(a) ___ kvinna (b) ___ man (c) född 19_____

II. Examinationsformer

(6) Under din studietid, vilka examinationsformer har du deltagit i? Markera de du någon gång deltagit i/blivit erbjuden att delta i.

Skriftlig examination

(a) salskrivning (b) delad tentamen, olika slags frågor

(c) grupp tentamen (d) hemtentamen

(e) flera tentamina, vid olika tidpunkter

(p) annan, vilken _____

Muntlig examination

- (f) enskild tentamen (g) grupptentamen
(p) annan, vilken _____

Projekt

- (h) tvärgruppsredovisningar Detta innebär att gruppen som ska examineras delas in i mindre grupper, får var sin uppgift som sedan redovisas för övriga grupper.
- (i) problemlösande examinationer Här får du mer eller mindre detaljerade anvisningar av din examinator, längre eller kortare tid på dig för att lösa ett problem. Du löser problemet ensam eller i grupp, och examineras med hjälp av resultatredovisning på olika sätt.
- (j) pm, papers o. dyl. Detta kan vara del av vissa av de ovan beskrivna examinationsformerna där du får i uppgift att lämna in kortare texter.
- (k) uppsatser
- (p) annan, vilken _____

Övrigt

- (l) laborationer (m) egen- och kamratutvärdering
(n) praktik (o) obligatorisk närvaro
(p) annan, vilken _____

(7) Rangordna fem (5) av *samtliga* de följande examinationsformerna efter hur vanliga de har varit för dig under din studietid, där 1 är den allra mest förekommande

- (a) ___ salskrivning
(b) ___ grupptentamen
(c) ___ delad tentamen, olika slags frågor
(d) ___ hemtentamen
(e) ___ flera tentamina, vid olika tidpunkter

- (f) ___ enskild tentamen
- (g) ___ grupptentamen

- (h) ___ problemlösande examinationer
- (i) ___ uppsatser
- (j) ___ tvärgruppsredovisningar
- (k) ___ pm, papers

- (l) ___ laborationer
- (m) ___ egen- och kamratutvärdering
- (n) ___ praktik
- (o) ___ obligatorisk närvaro
- (p) ___ annan, i så fall vilken _____

(8) Om salskrivning är en examinationsform för dig, förekommer det kodade tentor? Detta innebär att ditt namn "omsätts" till t.ex. ett nummer och examinatoren inte vet vems tenta han/hon rättar. Markera ett alternativ.

(a) ja, ofta (b) sällan (c) nej, aldrig

(9) Förekommer det flera examinationsformer under en och samma kurs? Markera ett alternativ.

(a) ja, ofta (b) sällan (c) nej, aldrig

(10) Har du fått välja examinationsform någon gång? Markera ett alternativ

(a) ja (b) nej

(11) Hur många poäng examinerar du normalt vid ett examinationstillfälle? Markera ett alternativ

(a) 0–5 (b) 6–10
(c) 11–20 (d) fler än 20

III. Inför examinationerna

(12) Hur långt tid före en examination börjar du normalt förbereda dig? Markera ett alternativ.

(a) mindre än 7 dagar (b) 7–14 dagar
(c) jag studerar lika mycket under hela kursen

(13) När du börjar studera inför en examination, vet du då generellt vad som skall examineras, t.ex. vet du vilka frågor som kommer på tentan? Markera ett alternativ.

- (a) ja, ofta (b) till viss del (c) nej, sällan

(14) Påverkar formen på examinationen din (metod av) inläring under kursens gång? Markera ett alternativ.

- (a) ja, mycket (b) nej, knappt alls
(c) till viss del (d) vet inte

(15) Vad tror du är dina medstudenters huvudmål inför examinationen? Markera ett alternativ.

- (a) att klara kursen och examinationen
(b) att fördjupa sina kunskaper i det aktuella ämnet

IV. Hur upplever du examinationen?

(16) Får du generellt tillfälle vid examinationer att visa vad du lärt dig under kursen? Markera ett alternativ.

- (a) ja, definitivt (b) till viss del
(c) inte alls (d) vet inte

(17) Till varje kurs finns det en kursplan fastställd där bland annat målen för vad studenten ska kunna efter kursen. Överensstämmer generellt examinationen med målen för kursen? Markera ett alternativ.

- (a) ja, definitivt (b) till viss del
(c) inte alls (d) känner inte till målen
(e) vet inte

(18) Innehåller examinationen generellt det du förväntat dig? Markera ett alternativ.

- (a) ja, definitivt (b) till viss del
(c) inte alls (d) vet inte

(19) Upplever du att du lär dig även under själva examinationstillfället?
Markera ett alternativ.

- (a) ja, oftast (b) ibland
(c) inte alls (d) vet inte

(20) Är examinationsformen generellt den "rätta" för kursen? Markera ett alternativ.

- (a) ja, oftast (b) ibland
(c) aldrig (d) vet inte

(21) Vilken examinationsform upplever du generellt som "bäst"? Dvs. i vilken av nedan former examineras du helst? Rangordna från 1 till 3 där 1 motsvarar den bästa.

- (a) ___ salskrivning
(b) ___ grupp tentamen
(c) ___ delad tentamen, olika slags frågor
(d) ___ hemtentamen
(e) ___ flera tentamina, vid olika tidpunkter

- (f) ___ enskild tentamen
(g) ___ grupp tentamen

- (h) ___ problemlösande examinationer
(i) ___ uppsatser
(j) ___ tvärgruppsredovisningar
(k) ___ pm, papers

- (l) ___ laborationer
(m) ___ egen- och kamratutvärdering
(n) ___ praktik
(o) ___ obligatorisk närvaro
(p) ___ annan, i så fall vilken _____

(23) Kan du kort beskriva vad du upplever positivt med de examinationsformer du valt ovan? _____
